

ILIRSKE ONOMASTIČKE STUDIJE (IV)

Numizmatika kao izvor ilirskoj antroponimiji

I ovu temu iz serije svojih onomastičkih studija povezujemo s jednim jubilejem. Posvećujemo je šesnaestom lustru istaknutog znanstvenika, negdašnjeg svoga profesora i jednog od prvih učitelja, čija su nas predavanja, a još više osobni kontakti za vrijeme studija i nakon njega, stalno poticali i usmjeravali u znanstvenim istraživanjima kojima je i on posvetio velik dio svojih znanstvenih aktivnosti. Smatramo svojom časnom obavezom makar i skromnim prilogom iz područja koje nas je toliko zblizavalo i povezivalo obilježiti ovaj visoki jubilej profesora Milana Budimira što je tih svojih šesnaest lustara života ispunio radom koji je zavrijedio opće priznanje.

Sic·XVI — Sic·XX·feliciter!

Najizdašniji i najpouzdaniji izvori za ilirsku onomastiku su, kako je poznato, antički, u prvom redu rimski (latinski) natpisi kojima moramo zahvaliti što danas imamo tako bogat i autentičan (rimskodobni) ilirski onomastik. Natpisi kao onomastički izvor ilirskog kulturnog i jezičnog kruga najvećim su dijelom temeljito proučeni i obilno eksploatirani za utvrđivanje onomastičkog repertoara Ilira¹ ili pojedinih dijelova ilirskog etnosa, čekajući, međutim, još uvijek na to da posluže za sveobuhvatnije, ne samo lingvističke već i povijesno-društvene sinteze. U svojim smo ranijim radovima htjeli upravo upozoriti na tu komponentu i vrijednost bogatih oblika ilirske onomastike.

¹ Usp. H. Krahe, *Lexikon altillyrischer Personennamen*, Heidelberg 1929; isti, *Die Sprache der Illyrier I*, Wiesbaden 1955; A. Mayer, *Die Sprache der alten Illyrier I*, Wien 1957; I. I. Russu, *Illirii, istoria — limba și onomastica — romanizarea*, București 1969; usp. niz radova o ilirskoj onomastici od pisca ovih studija te R. Katičića i drugih (bibliografija citirana u ranijim člancima u *Ž. A.*). U posljednje vrijeme, zahvaljujući brojnijim nalazima natpisa na grčkom jeziku u Albaniji (Dirahij, Apolonija) kao i radu albanskih kolega stvoreni su dobri uvjeti za studij ilirske onomastike toga područja, a i znatno ranijeg razdoblja. Usp. zasada radove V. Toçija, *Données sur l'onomastique illyrienne à Dyrrhachium et dans d'autres centres de l'Albanie* (*Studia Albanica*, 1969, 2, 163 i d.), *Données sur l'élément illyrien à Dyrrhachium à la lumière des nouveaux témoignages archéologiques* (*ibid.*, 1972, 1, 77, i d.).

Literarni izvori nisu tako bogati ilirskom onomastičkom građom, ma da su antički pisci, grčki i rimski, ostavili zanimljivih podataka, napose o govornim (ili samo grafičkim?) dubletama nekih ilirskih imena, poput oblika Γένθιος, Γέντιος, *Gentius*, o dvostrukoj sklonidbi određenih ilirskih imena (Πίννης, -ου i *Pinnes*, -tis) ili o načinu kojim se obilježavalo ime (ako se rabilo bez patronimika ili nekog drugog, razvijenijeg onomastičkog elementa) neke istaknutije i uglednije, „povijesne“, osobe isticanjem etnika (ὁ Βάτων ὁ Βρεῦκος, ὁ Βάτων ὁ Δησιδιάτης).

Treću skupinu izvora za ilirsku onomastiku, kojoj posvećujemo ove retke, predstavlja numizmatika. Ni ti izvori nisu posebno obilni, ali je njihova vrijednost u tome što su nam predali neka drugim izvorima nepoznata imena (*Nessylos*, *Ballaios*, *Preurados* i dr.) ili su pomogli učvršćivanju ili odbacivanju nekih dubioznih lekcija ilirskih imena (Μονουνιος prema Μενουνιος, *Honunius*, *Monius*). Kako posljednji primjer pokazuje, numizmatički izvori opetuju, i to najčešće, ilirska imena poznata nam iz drugih izvora, a u slučajevima kada je riječ o spomenutim već nekim „povijesnim“, tj. vladarskim ili drugim istaknutim osobama — plemenskim prvacima i sl. — nije rijetkost da sve tri skupine izvora spominju istu osobu (Γένθιος, Γέντιος, *Gentius*).

Imena koja se javljaju na antičkom, grčko-ilirskom novcu — na koji prvenstveno mislimo kad govorimo o izvoru za ilirsku onomastiku — uglavnom pripadaju dvjema kategorijama: ili je to nosilac, odnosno predstavnik, suvereniteta u gradu (državi) koji je taj novac emitirao (redovito je ime označeno u genitivu) ili je pak riječ o monetarnom magistratu odnosno osobi zaduženoj za emitiranje novca (ime je redovito predano u nominativu). Među prvima posebnu pažnju privlače imena vladara — najčešće s kraljevskom titulom — ili lokalnih dinasta koji su se u neko određeno vrijeme bili nametnuli jednome ili drugome gradu u svom susjedstvu i nad njim, s eponimskim funkcijama, vršili suverenitet. Na drugom smo mjestu² iznijeli mišljenje da ti efemerni suvereni odnosnih gradova, kujući novac — najčešće nastavljajući ranije serije emitirane u njihovim kovnicama — taj novac nisu kovali ni kao ilirski vladari ni kao vladari (kraljevi) tih gradova, već isključivo kao osobe koje su u tim gradovima vršile suverenitet (bez obzira kako su ga postigle) — istina na uštrb autonomije grada — a oznaku svoje vladarske časti metali su na tim novcima samo zato što je ona predstavljala integralni dio „formule“ kojom su označivali svoje ime. Pa ipak, bilo je i izuzetaka, kad je vladarska titula izostala s novca signirana imenom ilirskog kralja (Βαλλαιου, prema βασιλέως Βαλλαιου, na novcu istoga vladara, ali kovanom u drugom središtu i poteklom iz drugih kovnica).

² Historijski Zbornik, XIX—XX, 1966—67 (*Ilirski vladari u svjetlu epigrafskih i numizmatičkih izvora*), str. 301 i d.; Godišnjak III Naučnog društva Bosne i Hercegovine, Centar za balkanološka ispitivanja, knj. 1, 1963 (*Prolegomena ilirskoj numografiji*), str. 79.

Imena vladara (kraljeva, dinasta)

Audoleon (Αὐδωλεων — poznat i kao Λεων) peonski kralj, sin *Pantraosa* (v.), vlada oko 315—286. god. prije n.e.; ime mu se na novcu javlja s vladarskom titulom (ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΥΔΩΛΕΟΝΤΟΣ) i bez nje (ΑΥΔΩΛΕΟΝΤΟΣ), v. Head, *Historia numorum* (2. izd.), 236 i d. Usp. H. Krahe, A. Mayer, I. I. Russu, nav. djela, s. v.

Ballaios. — Novac signiran imenom ovog inače nepoznatog ilirskog vladara³, nađen u velikim količinama, potječe pretežno sa srednjeg i južnog Jadrana (istočna obala) i pripisuje se dvjema kovnicama, koje su djelovale u Risnu (Ρίζων) i na Hvaru (Φάρος). Emisije risanske kovnice (tipovi: vladareva glava — Artemida) imaju u reversu legendu ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΛΛΑΙΟΥ, a one hvarske kovnice samo ΒΑΛΛΑΙΟΥ — bez vladarske titule. To je i jedini primjer u ilirskoj numografiji gdje se vladarevo ime izražava na dva načina. Razlog je vjerojatno u tome što se Balej na novcu hvarske kovnice (koji je inače istih tipova kao i onaj iz risanske kovnice samo inferiornije izrade) javlja u nešto drukčijoj funkciji — s određenom kronološkom razlikom — možda samo kao dinast koji je došao u efemerni (?) posjed otoka i okolnog područja.

Vrijeme vladavine Balejeve ide u razdoblje iza pada Gencijeve (ilirske) države (168. god. prije n.e.), ali se ne može isključiti mogućnost da je i prije toga vladao kao „*regulus*“, zapravo dinast užim dijelom ilirskog područja. Ime toga vladara, kako je rečeno, poznato nam je jedino s toga novca, a samo ime javlja se i na jednom rimskom natpisu iz Macerate (CIL IX 5765: [*M.*] *Clodio Pup(i)eni (I)berto Ballaeo*). Oblik Βαλλάιος je inače etnik stanovnika makedonskog grada Βάλλια.⁴ Istu osnovu, bez geminate, nalazimo vjerojatno i u imenima *Balaterus*⁵ (*Balaierus*?), *Balierius*⁶ i dr.

Bastareus, prema Headu (*Historia numorum*, 237) ime nepoznatog kralja plemena koje je živjelo u graničnom području s Peoncima. Ime se javlja — na tetradrahmi — bez vladarske titule (ΒΑΣΤΑΡΕΟΣ). Aktivan u vrijeme, u koje živi i *Audoleon*, ili nešto ranije. — Od slične osnove posebna je spomena vrijedan oblik tračkog grada Βαστειρα (v. Pape's *Wörterbuch griech. Eigenn*, s. v.).

³ Usp. J. Brunšmid, *Die Inschriften und Münzen der griechischen Städte Dalmatiens*, Wien 1898, str. 76 i d.; D. Rendić—Miočević, *Ballaios et Pharos — Contribution à la typologie et à l'iconographie des monnaies gréco-illyriennes* (Archaeologia Jugoslavica V, 1964); isti, *Ilirski vladari*... (v. bilj. 2), str. 307 i d. te *Prolegomena*... (n. mj.), str. 82 i d. H. Ceka, *Probleme të numismatikës Ilire*, Tiranë 1965 (Isti, *Questions de numismatique illyrienne*, Tirana 1972), S. Islami, *Le monnayage de Skodra, Lissos et Genthios* (Studia Albanica, 1966, 1, 225 i d.).

⁴ Usp. H. Krahe, n. dj, str. 15, A. Mayer, n. dj. str. 74, s. v. *Ballaeus* odnosno Βαλλάιος.

⁵ Usp. I. I. Russu, n. dj., str. 173 s. v.

⁶ Živa Antika, XXI 1, 1971 (D. Rendić—Miočević, *Ilirske onomastičke studije III*) str. 162, s. v. (natpis još neobjavljen).

Dim . . . (?). Na istočnojadranskom novcu faroskog tipa (Zeus — koza), nešto inferiornije izrade, koji se isključivo javlja kao p r e k o v faroskog (isti tip!) i heraklejskog novca, čita se, u reversu, legenda ΔΙΜ (ΔΙ) koju neki smatraju skraćenicom imena grada (etnonima) koji je taj novac kovao.⁷ Δίμος bio bi po njima nepoznati grčki grad koji je, s obzirom na koncentraciju nalaza toga novca na otoku Hvaru, postojao na mjestu današnjeg grada Hvara. Drugi su opet tu skraćenicu povezivali s poznatim južnoilirskim gradom Διμόλη, *Dimallum*,⁸ ne objašnjavajući veliku geografsku udaljenost između područja u kojemu se taj grad nalazio i područja emitiranja toga novca. Mi smo na više mjesta osporili tu interpretaciju skraćenicе ΔΙΜ, gledajući u njoj početna slova nepoznatog antroponima, tj. imena jednog nepoznatog lokalnog dinasta⁹ koji se kraće vrijeme bio domogao vlasti na otoku Hvaru, a možda i na susjednim otocima i drugim krajevima srednjeg Jadrana. Ovo mišljenje zasnivalo se na tome što je teško pretpostaviti da bi jedan sasvim nepoznati grčki grad na Hvaru — pored *Pharosa* koji je današnjem istoimenom gradu sasvim blizu — uživao takvu autonomiju da je kovao vlastiti novac, koji nisu kovali ni neki poznati grčki gradovi na našoj obali, jer nisu bili autonomni. Što se tiče pravog oblika imena toga dinasta danas još nismo u mogućnosti ponuditi neko rješenje, jer nam ni grčki ni ilirski onomastik ne pružaju za to potrebne elemente. Ne treba, međutim, isključiti ni mogućnost određene korekture u predanoj skraćenicu jer takvih primjera ima baš u antičkoj, grčkoj numizmatiki,¹⁰ koja je imala i tu privilegiju da je, češće nego ostali epigrafski spomenici, dopuštala pokraćivanje antroponima.

Dropion (Δρωπιων), kralj Peonaca, sin Audoleontov — takvim ga naziva jedan natpis iz Olimpije — aktivan oko 280. god. prije n.e. Kao antroponim javlja se i na jednom grčkom natpisu, vjerojatno iz Salone (J. Brunšmid, *Die Inschriften und Münzen der griech. Städte Dalmatiens*, 32, br. 28). Usp. A. Mayer, I. I. Russu, nav. djela, s. v. Ni jedan od tih autora ne navodi *Dropionov* novac, na koji upozorava Head (n. dj. i mj.), iako s izvjesnom rezervom, jer je vladarevo ime — ako ga tako treba interpretirati — dano u kratlici ΠΑΙΟΝΩΝ — ΔΡ).

Genthios (*Gentios*, *Gentius*). Zadnji vladar ilirskog kraljevstva, pobijeđen i odveden u sužanjstvo 168. god. prije n.e., da bi godinu dana kasnije, kao zarobljenik, sudjelovao u trijumfu svoga pobjednika. Njegovo ime, s vladarskom titulom, javlja se na novcima

⁷ Tako G. Novak, *Dim(os) i Herakleia* (Strena Buliciana, Zagreb—Split 1924, str. 655 i d.); isti, *Stari Grci na Jadranskom moru* (Rad JAZU, 322, 1961, str. 145 i d., posebno str. 196 i d.), i dr.

⁸ Usp. P. Lisičar, *Crna Korkira i kolonije antičkih Grka na Jadranu*, Skopje 1951, str. 26 i d. Istog su mišljenja bili još P. Niseteo i Š. Ljubić.

⁹ Usp. naš referat održan na internac. kongresu grčke i rimske numizmatike u Parisu 1953. god. (*Quelques remarques sur les monnaies grecques de Dalmatie* — Actes, Paris 1957, str. 83 i d.; usp. i citirani rad *Prolegomena*. . . ., str. 84 i d.

¹⁰ Vidi u ovom radu s. v. *Pyllus*.

kovanim u gradovima Skodri i Lissosu, koji imaju relativno bogatu tipologiju (vladarev portret, tzv. makedonski štit — lađa, ilirska kaciga, munja) iako je broj sačuvanih primjeraka tek nedavno dosegao nekoliko desetina.¹¹ U reversu toga novca javlja se uvijek ista legenda: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΓΕΝΘΙΟΥ, uz jedan izuzetak, gdje se, na jednom veoma sitnom novcu lissoske emisije (s tipom munje u reversu), ista formula pojavljuje pokraćena (ΒΑΣΙ ΓΕΝ). Oblik ΓΕΝΤΙΟΥ na jednom novcu koji donose Eckhel¹² i Mionnet¹³ — a za njima i brojni drugi autori — nije provjeren i najvjerojatnije je proizišao iz pogrešne lekcije na tada još jedinom poznatom primjerku toga novca a i zbog dvojne grafije toga imena u drugim, napose latinskim, izvorima (Γέντιος prema *Gentius*). Danas poznati primjerci Gencijeva novca isključuju, međutim, tu lekciju. Smatrajući, dakle, lekciju sa spomenutoga novca (ΓΕΝΘΙΟΥ tj. Γένθιος) jedinu autentičnom, moramo odbaciti odnosno proglasiti sekundarnima i proizvoljnima sve druge oblike koji se javljaju u ostalim izvorima, kao Γήνθιος, Γέθιος, Γήθιος, Γενθίων, Γεντίων, Γεντις, [*Gen*]fius. Ime se, inače, javlja, u objema osnovnim grafičko-glasovnim varijantama, kao običan antropomim, u grčkim i latinskim natpisima.¹⁴

Jonios je prema rezultatima koje smo nedavno iznijeli u radu objavljenom u zborniku „*Adriatica praehistorica et antiqua*“¹⁵ ime jedne zbiljske, povijesne osobe koja je negdje u IV st. prije n.e. kao istaknuti lokalni (jadransko-jonski ?) dinast vladala dijelom toga mora. Zavladaвши i područjima i gradovima koji su vlastitim emisijama novca pokrivali srednjodalmatinsko područje nastavio je tu njihovu aktivnost pa je i sam emitirao serije novca pod svojim imenom (IONIO), djelimično koristeći se pri tome raspoloživim primjercima novca gradova *Pharosa*, *Isse* i *Herakleje*. Ime mu je na svim tipovima novca, bilo da se radi o prekovima (koji često nisu mogli izbrisati starije tipove i njihove legende) bilo o izvornim kovovima izvanredne izrade, označeno sa IONIO, što je dorski gen. oblik. Jedan primjerak (u privatnom posjedu Pavla Tipića iz Visa) dopušta, čini se, mogućnost lekcije IONIOΥ, koja se može pravdati i drugim (mlađim ?) tipovima Jonijeva novca.

Ionios je i ime mitske osobe koja je smatrana eponimom istoimenoga mora. To je i razlog što je već u antičkim izvorima ponešto zamagljena povijesna uloga Jonija, čije ime čitamo na spomenutom novcu. Njega izvori, antički i kasniji, ponajčešće smatraju Ilirom, rođenim u našim krajevima (otok Vis), kojima je i vladao, po svoj

¹¹ Usp. Studia Albanica, god. III, 1, 1966 (S. Islami, *Le monnayage de Skodra, Lissos et Genthios*), str. 225 i d.

¹² Usp. J. Brunšmid, *Die Inschriften und Münzen*, str. 74, br. 2; S. Islami, n. dj., str. 245: XI.

¹³ J. Eckhel, *Doctrina nummorum veterum*, pars, I, vol, II, Vindobonnae 1794, str. 156.

¹⁴ T. E. Mionnet, *Description de médailles antiques, grecques et romaines*, II, Paris 1807, str. 45, br. 167.

¹⁵ Zbornik radova posvećen G. Novaku, Zagreb 1971, str. 347 i d. (Ἰόνιος „τὸ γένος Ἰλλυριόσ“ i novci grčko-ilirskih kovnica na Jadranu).

prilici kao dinasta, a možda i s vladarskom, tj. kraljevskom titulom.¹⁶ On je istodobno i prvi danas poznati nam vladar na ilirskom području čije ime srećemo u numizmatičkim izvorima, a i jedan od rijetkih čije i m e, što se tiče predana oblika, nije nikada bilo sporno.

Lykkeios (Λυκκειος, ali se ime javlja i u oblicima Λυκπειος i Λυππειος), kralj Peonaca, koji vlada oko 359—340. god. prije n.e.; ime se na novcu javlja u varijantama: ΛΥΚΚΕΙΟΥ, ΛΥΚΚ[ΕΙ]Ο, ΛΥΚΠΕΙΟ, v. Head (n. dj. i mj.). Oblik Λυκπειος Mayer drži pogrešnim čitanjem, dok mu je Λυππειος grecizirani oblik izvornog imena (*kk-pp*); usp. i H. Krahe i I. I. Russu, nav. djela, s. v. *Lykkeios* Λυκκειος, *Lycceios*.

Monunios — ime je ilirskog kralja koji je, kao otac (?) i pret-hodnik Mtilov, vladao oko 280. god. prije n. e. (sin Bardylisa II ili Graba — Γράβος — ?). No, o vremenu njegova vladanja, a također i o samoj njegovoj osobi — jedan ili više vladara istoga imena? — ne vlada jednodušnost u nauci.¹⁷ Za većinu to ime — u rukopisima predano i kao *Menunios*, *Honunios*, *Monios* — pripada dvjema različitim vladarima od kojih je barem jedan pripadao dardanskoj kraljevskoj kući. Valjda zato što ga Livije (44, 30, 4) naziva „dardanskim knezom” („... *Monuni* — u rukopisu *Honuni* — *Dardanorum principis, filiam Etutam...*”).

Numizmatički izvori koji spominju Monunija raznoliki su po svojoj tipologiji, a vjerojatno i po mjestu emitiranja, pa je i to pridonijelo multipliciranju te povijesne vladarske osobe. Poznata dirahijska (srebrna) didrahma (stater) s tipovima: krava koja doji tele — tzv. Alkinojev vrt, ima u reversu legendu ΔΥΡ ΒΑΣΙΛΕΟΣ ΜΟΝΟΥΝΙΟΥ.¹⁸ Za razliku od ostalih emisija toga tipa, koje nazivamo autonomnima, u aversu nije označeno ime monetarnog funkcionera, tj. osobe koja je bila ovlaštena za emitiranje odnosne serije novca. Monunijevo ime, s vladarskom titulom, naprotiv, zamijenilo je tu samo ime vrhovnog, eponimnog, magistrata, koje se i inače javlja u reversu. Neobično je samo to što se uz ime Monunijevo, koje je moralo odražavati drukčiji suverenitet u tom gradu od onoga koji simbolizira formula ΔΥΡ(ραχινών), i dalje zadržava ta oznaka — simbol autonomije.

Sa spomenutom Monunijevom emisijom dirahijske didrahme ponekad se dovodi u vezu i autonomna emisija drahme u kojoj na aversu čitamo, kao ime monetarnog funkcionera, antroponim ΜΟΝΟΥΝΙΟΣ. To ime, međutim, iz već navedenih razloga ne može imati veze s k r a l j e m Monunijem, barem ne s tom njegovom (kasnijom) funkcijom, ukoliko bismo — zasad bez dovoljno razloga — u tom i m e n u htjeli vidjeti istu osobu, no sa sasvim različitim funkcijama. Paralela

¹⁶ „βασιλευσαντος του τύπου“, Teopomp kod Joan. Tzetzes, *ad Lycophr.* 63; usp. netom citirani naš rad o Joniju.

¹⁷ Više o tome u radu F. Papazoglu, *Un témoignage inaperçu sur Monunios l'Illyrien* (Ž. A. XXI 1971, str. 177 i d.).

¹⁸ Više varijanti ovog novca (statera) donosi Catalogue of the Greek Coins in The British Museum — Thessaly to Aetolia, str. 80 i d. (v. t. XIV 10 i 11).

s dvojnog legendom kralja Baleja, ili nekih drugih antičkih vladara na novcima što su ih emitirali, ovdje ne može doći u obzir.

Isto ime s kraljevskom titulom (ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΟΝΟΥΝΙΟΥ), kao i na ranije citiranim dirahijskim staterima, nalazimo i na jednoj srebrnoj tetradrahmi (s tipovima poznatim s novca Aleksandra Velikoga i njegovih brojnih nasljednika), kojoj je nažalost podrijetlo nepoznato, kao što nam nije poznato ni mjesto gdje se danas čuva (negda u privatnom — neimenovanom — posjedu)¹⁹. U aversu toga novca prikazan je portret Aleksandra Makedonskoga s heraklovskim emblemima, a u reversu Zeus na prijestolju sa svojim atributima; tu je i spomenuta legenda u kojoj se od vladarske titule čita samo . . ΣΙΑΕ . . te monogramski oblikovana sigla.

Ako postoje još problemi oko ovdje prikazanog Monunijeva novca, ime toga (ili tih ?) vladara nije sporno te ga bez daljega treba smatrati autentičnim oblikom koji je već našao mjesto u historiografiji ilirskih kraljeva i osoba. Možda je ovdje potrebno još napomenuti da je Sk. Anamali²⁰ u svom nedavno objavljenom radu o gradovima Dirahiju i Apoloniji i njihovim odnosima s Ilirima, Monunijevu aktivnost stavio u četvrto desetljeće IV st. prije n. e. (točnije 350—335. god.), što bi ga radije dovelo u izravnu genetsku vezu s Grabom (aktivan oko 356. god. prije n. e.) nego s Bardylisom II. Paleografska pak analiza legendi s citiranog novca govori za nešto mlađe datiranje, a s tim je posve u skladu i datiranje Monunijeve tetradrahme „aleksandrovske“ tipa, koja ne može biti ranija od smrti velikog Makedonca.

Ime Μονούβιος javlja se (ne kao vladarsko) i u drugim, epigrafskim izvorima, u istom obliku. Mayer dapače smatra i već citirano ime *Munnius* (koje na natpisima dolazi i kao gentilno ime) sinkopom imena *Monunios*²¹.

Myn (?). Među velikim brojem novaca koji se pripisuju — zbog istovetnih tipova — Baleju postoji, prema Evansovu svjedočanstvu, kao s rezervom prihvaća i Brunšmid²², određeni broj primjeka s legendom koja nije Balejeva već neke druge, isto tako nepoznate, osobe. Ona se pripisuje jednom od nasljednika Balejevih, čije bi ime trebalo glasiti *Myn* (možda . . *myn* . .), a koji je također — barem sudeći po jednom neprovjerenom primjerku — nosio istu vladarsku titulu kao i Balej ([ΒΑΣΙΛΙΑΕ[ΩΣ. .]). Evans je u tome nepoznatome Balejevu nasljedniku vidio ilirskog vladara koji je bio pod okriljem Rimljana. Njegov pokušaj restitucije tragova legende . . MYN . . u *Amyntas* odnosno *Amyndandros* Brunšmid je a priori odbio. Ukoliko se od imena doista sačuvalo ono što je pročitao Evans, bit će i tu, kao

¹⁹ Usp. W. Uhden, *Über die Münzen des Königs von Illyrien, Monunius* (prema neoznačenom separatu u Arheološkom muzeju u Zagrebu „gelesen in der Akademie der Wissenschaften am 1. Juli 1830“); usp. i J. G. Droysen, *Das Dardani-sche Fürstentum*, str. 91. (oba citirana rada sa slikom novca).

²⁰ (*Qytetet Dyrrah e Apolloni dhe marrëdhënjet e tyre me Ilirët* Studime Historike XXV (VIII) 2, Tiranë 1971, str. 125 i d. posebno str. 130).

²¹ Vidi našu bilj. 23.

²² *Die Inschriften und Münzen*, str. 86 („Münzen der Nachfolger des Ballaios“), posebno bilj. 69.

i kod ranije spomenute skraćenice ΔΙΜ, u pitanju neko nepoznato ilirsko ime, čiji nam osnovni oblik nije najbolje predan (usp. ime *Munnius*).²³

Mytilos je opet jedan od poznatih ilirskih vladara (vjerojatno sin i nasljednik kralja Monunija (v. dalje), a vladao je oko 270. god. prije n. e. Oko pravog oblika njegova imena bilo je dosta kolebanja izazvana različitim grafijama koje se pojavljuju u sačuvanim izvorima i rukopisima.²⁴ Prije otkrića novca, na kojemu mu je sačuvano ime, jedini izvor predstavljao je poznati pasus (Justin. Trog. Pomp., *prol.* 25): „... *Alexander Illyricum cum rege Mytilo bellum habuit*”. Navedenim varijantama lekcije toga imena pridružila se još jedna, koja je do danas uglavnom ostala dominantnom u našoj historiografiji pa i — u onomastici: Μυτίλιος. Na jednom naime primjeru dirahijskog novca (poznatih tipova: Heraklova glava — luk, buzdovan, tobolac), iz bronze, koji se čuva u Numizmatičkoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu, čitamo ime toga vladara s kraljevskom titulom (ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΥΤΙΛΟΥ) koja je potvrdila gorenavedeni podatak o „kralju Mytilu”. Većina onih koji su se pozivali na taj dragocjeni numizmatički izvor, počevši od samog Brunšmida, koji je prvi na njega upozorio,²⁵ čitala je tu predani oblik kao Μυτιλιος (βασιλέως Μυτιλίου). S obzirom na takvu lekciju, koja je trebala biti potvrdom autentičnog oblika vladareva imena, njegovo se ime i drugdje tako citiralo, ukoliko se nije pretpostavljala i mogućnost paralelnog oblika. Nedavno smo ponovno proučavali spomenuti zagrebački primjerak²⁶ i nedvosmisleno ustanovili da je dosadašnja lekcija imena bila pogrešna te da je i tu ime predano u spomenutom već obliku Μυτιλιος (βασιλέως Μυτίλου). O tome smo pripremili i poseban prilog za časopis *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* (ser. 3, sv. VI). Mayer to ime dovodi u izravnu vezu sa sličnim oblicima poznatim s rimskih (latinskih) natpisa, *Mutilius*, *-a*, *Mutelius* (*Mutelus*), *-a*, koji imaju srodnika i u rimskom onomastiku (*Mutellius*).²⁷

²³ A. Mayer, n. dj., smatra to ime sinkopiranim oblikom imena *Monunius* (str. 233 s. v.).

²⁴ Usp. cit. djela H. Kraheca, A. Mayera i I. I. Russua, s. v.; Russu donosi sljedeće varijante: *Mitilo*, *Mity*, *Myty*, *Mytertilio*.

²⁵ N. dj. str. 54 (Herakleia), bilj. 47. (v. sliku na t. VII 139).

²⁶ Donedavno je zagrebački primjerak, unatoč jednom sličnom primjerku koji se u vrijeme objavljivanja spomenute Brunšmidove radnje nalazio u torinskoj Biblioteci (?) smatran unikatom, jer su između ova dva primjerka postojale osjetljive razlike u lekciji. Nedavno smo imali priliku vidjeti još jedan primjerak toga novca u posjedu Muzeja u Tirani (zahvaljujući ljubaznosti kolega H. Ceke i S. Islamija — na njemu se također jasno čita ΜΥΤΙΛΟΥ — a prema usmenom saopćenju kolege P. R. Franke-a, u njegovoj se privatnoj zbirci u Saarbrückenu također nalazi jedan primjerak nedavno nađen u Grčkoj. O Mytilovu novcu v. H. Ceka, *Questions de numismatique*, 66 i d. — Upozorili bismo ovdje na sasvim izolirano ime (hapax?) eponimnog magistrata s apolonijskog novca, koje, prema tradicionalnoj lekciji (v. H. Ceka, *Questions de numismatique*, 186, br. 81), glasi Μυλλου (ger.). Ne radi li se, možda, i tu o lekciji koju bi trebalo revidirati?

²⁷ Usp. A. Mayer, n. mj. s. v. *Mutel(t)us*, *-ia*, Μυτιλιος,

Nessylos je, prema von Scheigeru²⁸, ime jednog nepoznatog ilirskog dinasta koji je vladao nakon smrti Aleksandra Velikoga u brdovitim krajevima centralne Albanije, istočno od Dirahija. To ime (ΝΕΣΣΥΛΟΥ), bez vladarske titule, pročitao je on na jednom malom brončanom novcu iz svoje zbirke. Scheiger je bio mišljenja da je novac (unicum zasada) kovan između 315. i 306. god. prije n. e. Ništa drugo, nažalost, ne znamo o tom dinastu, a ni o samom novcu koji je bio reproduciran u Aktima Međunarodnog numizmatičkog kongresa u Parizu, 1953. god. (T. I, 6 uz navedeni članak), ali nažalost loše te se tip reversa ne može odrediti, dok je opis novca u članku posve izostao.

H. Ceka (*Questions de numismatique*, 72) sklon je revidiranju i oblika Μεσσ[α]λον, koji se javlja na jednom dirahijskom novcu, u Νεσσ[υ]λου.

Osnovu imenu *Nessylos* nalazimo možda i u toponimu *Nesi* (stanica između Lissosa i Clodiane, Rav. IV 15 (206, 9) u sjevernoj Albaniji) koji je bez geminiranog *s* — dok u dočetu asocira na citirano već ime *Mytilos*, ali opet s nešto drukčijom grafijom (-*ylos/-ilos*).²⁹

Patraos (Πατραος), peonski kralj, otac Audoleontov, vlada oko 340—315. god. prije n.e. (nasljednik Lykkejev); ime mu na novcu dolazi bez vladarske titule (ΠΑΤΡΑΟΥ), v. Head, n. d. i mj. Usp. H. Krahe, A. Mayer, I. I. Russu, nav. djela, s.v.

IMENA ILIRA, EPONIMNIH MAGISTRATA I MONETARNIH FUNKCIONERA

Abron, ime eponimnog magistrata na apolonijskom novcu (H. Ceka, *Questions de numismatique illyrienne*, 187, br. 128); V. Toci, *Données sur l'onomastique illyrienne*, 175. — Prema Hekateju, *Arboi* su ogranak Taulantijaca, uz Jadransko more; usp. A. Mayer i I. I. Russu, nav. djela, s.v.

Baton (ΒΑΤΩΝ), u aversu srebrne apolonijske drahme ranije spominjanog tipa (krava s teletom — „Alkinov vrt”); ime pripada osobi ilirskog podrijetla koja je u Apoloniji postigla položaj uglednog monetarnog funkcionera, pod čijim se nadzorom kovao taj srebrni novac. To je ime neobično rasprostranjeno na ilirskom području te ga bilježe brojni grčki i latinski natpisi, ali je rano bilo prihvaćeno i od Grka, pa se i mitski vladar, osnivač grada Βατίεια u Troadi tako zvao. Javlja se i u obliku Βατον koje nosi Amfijerejev kočijaš. To ime nose, kako je poznato, i oba vođe u velikom panonsko-dalmatinskom ustanku, koji je po njima i dobio ime (*bellum Batonianum* CIL V 3346): ὁ Βάτων ὁ Βρεῦκος i ὁ Βάτων ὁ Δησιδιάτης. Dion Kasij (LV 32, 3) zove ih dapače

²⁸ *Monnaies inédites ou peu connues de l'Illyrie méridionale et de l'Épire septentrionale* (Congrès intern. de numismatique, Paris 1953, Actes, str. 89 i d. (v. str. 92 i t. I 6).

²⁹ Usp. citirane varijante imena *Mytilos* u bilj. 19, posebno oblik *Mitilo* gdje i dolazi umjesto *y* u osnovnom dijelu imena.

zajedničkim imenom οἱ Βάτωνες. U latinskoj grafiji sačuvano nam je i ime jednog dardanskog kneza koji je vladao oko 200. god. prije n. e.: „*ex Dardanis Bato Longari filius*” (Liv, 31, 28, 1)³⁰.

Boiken, ime eponimnog magistrata koje se više puta javlja na dirahijskom novcu; H. Ceka, n. dj., 30; 188 (br. 22); 189 (br. 70); 192 (br. 170); V. Toçi, n. dj, 174; usp. i I. I. Russu, n. dj., s. v. *Boicen*? Ime se prema Točiju (n. dj. 135) javlja i na apolonijskom novcu. Ceka ga, međutim, ne donosi.

Daalkidas, ime eponimnog magistrata na dirahijskom novcu; H. Ceka, n. dj., 30; 188 (br. 31 a); 195 (br. 319).

Dastidius (*P. Dastidius*), ime — *n. gentile* — jednog od monetarnih magistrata, koje, zajedno s imenom njegova kolege Lucija Kornelija (*L. Cornelius*), čitamo na novcu grada *Buthrotum*-a, kovanu u rimsko doba; v. Imhoof-Blumer, *Monnaies grecques*, 139, s. v. (v. i V. Toçi, n. dj. 175). Za nav. gentilicij usp. — uz brojna ilirska imena slične osnove — poznato ilirsko ime *Dasto*, koje se (kao femininum!) javlja na natpisima delmatskog područja. U funkciji kognomena nalazimo ga na jednom natpisu iz Kavadara, na grčkom jeziku: Αὐρηλιῶ Δαστιδίο (spomenik S. ak. 71, 138). Ime se javlja i na apulskim natpisima. Usp. H. Krahe, A. Mayer, I. I. Russu, nav. djela, s. v.

Dazeni (? , gen. ?), na novcu apulsko-daunijskog grada Salapije (avers: CAΛΙΠΙΝΩΝ ΒΩ, revers: ΔΑΜΑΙΠΕ (?) — ΔΑΖΕΝΙ). Nominativni oblik mu je teško odrediti (Krahe čita Δαζεν-), no najvjerojatnije će biti glasio Δαζενος. Usp. na latinskim natpisima oblik *Dazanus*³¹, CIL III 3349.

Dazios, ime monetarnog funkcionera s aversa poznate dirahijske drahme (tip: krava s teletom — „Alkinojev vrt”). Zanimljivo je da se u reversu novca, uz oznaku ΔΥΡ, nalazi isto ime eponimnog magistrata (ΔΑΜΗΝΟΣ) kao i na citiranoj drahmi s imenom Monunija. U drugoj grafiji ime se javlja i u obliku Δάσιος (App., *Hannib.* 45—48), čemu odgovara lat. *Dasius*, vrlo često ime u natpisima i drugim izvorima (Livije spominje dva Dasija, prvake gradova Salapije i Arpija, aktivne u doba Hanibala)³².

Dazos, ime eponimnog magistrata na novcima apulskih (daunijskih) gradova Arpija i Salapije. Ime (u genitivu: ΔΑΖΟΥ) čita se kod novca Arpija u reversu (tip: konj; u aversu: glava Persefone i legenda ΑΡΙΑΝΩΝ) ili u aversu (tip: Zeusova glava, dok je u reversu vepar, a u legendi ime grada). Ime *Dazos* javlja se na arpijskom novcu i u nekim hibridnim oblicima koji predstavljaju očite koruptele. Isti oblik (ΔΑΖΟΥ) dolazi i na salapijskom novcu, kako u aversu (u reversu

³⁰ Za to ime usp. citirana djela H. Krahea, A. Mayera i I. I. Russua, s. v. — Novac s imenom *Baton*, iz apolonijske emisije, spominju H. Ceka, *Probleme të numismatikës ilire* (Tiranë 1965), str. 20, S. Anamali, n. dj. 132, a slikovno je objavljen i u nedavno izišloj publikaciji Shqipëria arkeologjike, Tiranë 1971, str. 125 (gore).

³¹ Usp. H. Krahe, n. dj. s. v. *Dazen-* (i *Dazanus*) i osobito Catalogue of the Greek Coins in Brit. Mus. — Italy (1873), str. 144, Salapia br. 4 (usp. i O. Parlangeli, *Studi Messapici*, Milano 1960, str. 36, 1.110 = PID 358).

³² Liv. 24, 25; 26, 38.

retrogradno: $\nu\Omega\text{III}\Pi\Lambda\alpha\sigma$), tako i u reversu (ali u obliku ΔAZY koji je možda također koruptela, ukoliko ne i posljedica netočne lekcije; tome je u prilog i dalja nejasna lekcija imena (?) koje slijedi, a također i lekcija etnonima (?), u aversu, koji ne daje osnova za očekivani oblik $\Sigma\alpha\lambda\alpha\pi\tau\iota\omega\nu$),

Ime *Dazos* javlja se i na nekim povijesno zanimljivim spomenicima balkanskog područja, tako na poznatoj psezizmi iz Lubarde na otoku Korčuli, na dvjema proksenijskim tekstovima grada Oropa u Beociji i dr.³³

Derdas, kao ime eponimnog magistrata dolazi, u genitivnoj formi ($\Delta\text{EP}\Delta\text{A}$), na epirskom novcu („epirska koine“). Ime inače pripada makedonskom onomastiku, a srodno je epirotskom imenu *Dardas* koje nosi jedan od tamošnjih pretora (Liv. XXIX 12, 11)³⁴.

Eortaios, ime eponimnog magistrata na dirahijskom novcu, etnonimskog podrijetla (v. H. Krahe, n. dj. s.v. *Eortaeus* i A. Mayer, n. d., s. v. Ἐορταίος). Dosta je često na spomenutom novcu; H. Ceka, n. dj. 30; 189 (br. 56); 190 (br. 112); 195 (br. 299, 305); 197 (br. 390), V. Toçi, n. dj. 174.

Epikados, poznato je ilirsko ime, pretežno sa spomenika južne Ilirije, a nalazimo ga kako na grčkim tako i rimskim (latinskim) — napose epigrafskim — spomenicima. I to ime javlja se na poznatim srebrnim drahmama, i to u Apoloniji, kao ime eponimnog magistrata toga grada (EΠΙΚΑΔΟΥ). To ime pripada nekim uglednim Ilirima, među kojima spominjemo jednog dimalitanca ($\Delta\iota\mu\acute{\alpha}\lambda\eta$) čiji je sin (*Plator*) bio proksenom beotskog grada Oropa, a također i jednog Gencijaeva suvremenika kojega je taj vladar dao pogubiti (Liv. 44, 30, 3)³⁵.

Genthios, ime monetarnog magistrata na dirahijskom novcu (dolazi uz ime eponimnog magistrata Naarhide (v.), također ilirskog podrijetla); H. Ceka, n. dj., 30; 190 (br. 123), V. Toçi, n. dj., 174. — O samom imenu, koje se javlja kao viadarsko ime na novcu gradova Skodre i Lissosa, v. što je rečeno naprijed.

Grabos. — Ime eponimnog magistrata s apolonijskog novca već spominjanog tipa (dragma), iz I st. prije n. e. Oblik koji se tu javlja (ΓΡΑΒΟΣ) poznat je i kao ime ilirskog kralja kojega izvori spominju oko sredine IV st. prije n. e. Bio je vjerojatno sin Bardilisa I a isto tako, vjerojatno, otac Monunijev (?). I. I. Russu, s. v., br. 3, pretpostavlja još jednoga Graba na ilirskom prijestolju, iako mu ne određuje vrijeme vladanja, i to na osnovi jednog natpisa iz Olinta. Grčki natpisi daju i druge primjere toga antroponima izvan kruga vladarskih obitelji (jedan je u Ateni dobio prokseniju 423/2. god. prije n. e.). Varijantu tome imenu

³³ Usp. $\text{Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς}$, Atena 1955 (Mitsos, $\text{Ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἀμφιαρείου}$, str. 177 i d.; br. 10—11: Πύλλον Δάζου (10), Πλάτυρα Δάζου (11).

³⁴ Usp. H. Krahe, n. dj. str. 41 s. v. *Derdas*, i A. Mayer, n. dj. str. 108 i d. s. v. *Dardas*, $\Delta\acute{\epsilon}\rho\delta\alpha\varsigma$.

³⁵ I. G. VII 282 (tu je ime čitano Πλάτονα ; $\text{Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς}$, 1891, str. 111—112 daje pravilnu lekciju: Πλάτορα . Ime se ponavlja i u naprijed citiranoj prokseniji istoga grada (v. bilj. 34) ali u drukčijoj grafiji: Πλάτυρα .

nalazimo u obliku Γραβων koji se javlja na jednom šljemu grčko-ilirskog tipa (IV st. prije n. e.) pronađenom u Olimpiji³⁶.

Za ime *Grabos* na spomenutom novcu usp. H. Ceka, *Probleme të numismatikës Ilire*, 159, s. v., V. Toçi, *Données sur l'onomastique illyrienne à Dyrrhachium...*, (Studia Albanica, 1969, 2) 175, 184. napose još H. Krahe, A. Mayer, I. I. Russu, nav. djela, s. v.

Kerkines (?), ime eponimnog magistrata (Κερκινου) na apolonijskom novcu; H. Ceka, n. dj., 184 (br. 35); 185 (br. 39). Prema A. Mayeru (n. dj., 186, s. v. Κερκινυ) taj oblik, koji spominje Tukidid (II 98, 1) oronimskog je karaktera, ma da se u graničnom području Peonije prema Trakiji slični oblici, poznati drugim antičkim piscima, odnose na područja — posebno u Tesaliji — vezana uz jezera i druge, manje, vodene površine.

Monunios, kako je već naprijed rečeno, dolazi na aversu srebrne dirahijske drahme u tome obliku (ΜΟΝΟΥΝΙΟΣ), dakle kao ime funkcionera kome je grad povjerio dužnost i brigu oko emitiranja spomenutog novca. O tom imenu više je rečeno uz ime kralja Monunija.

Naarhidas, ime eponimnog magistrata na dirahijskom novcu; H. Ceka, n. dj., 30; 188 (br. 38); 190 (br. 123, zajedno s imenom monetarnog magistrata Gencija, v.).

Patron. Ime koje se javlja i na isejskim natpisima dolazi, u genitivnom obliku (ΠΑΤΡ[ΩΝΟΣ?]), kao ime eponimnog magistrata, na jednom primjerku novca grada Skodre, iz vremena obnovljene autonomije grada (iza 168. god. prije n. e.), na kojemu se nalazi i etnonim ΣΚΟΔΡΙΝΩΝ. Oba su imena dana na reversu novca, koji ima za tip lađu (tip aversa: Zeusova glava).³⁷

Phalakrion (Φαλακριων), ime eponimnog magistrata na dirahijskom novcu (ΦΑΛΑΚΡΙΩΝΟΣ); v. H. Ceka, n. dj. 190 (br. 108, 120); 193 (br. 228); 194 (br. 260). Usp. V. Toçi, n. dj., 174, H. Krahe i A. Mayer, nav. djela, s.v. *Phalacrion* odnosno *Φαλακρίων*.

Phalakros (Φαλακρος), ime monetarnog magistrata na apolonijskom novcu; v. H. Ceka, n. dj., 187 (br. 117, 118). Pape's *Wörterbuch griech. Eigenn.* s. v. spominje i novac Korkyre signiran tim imenom (Mionn. II, 30, s. III, 440). Ime se javlja i na Siciliji. Mayer (n. dj., s. v.) vidi u ovom imenu ilirsko prilagođavanje poznatog makedonskog imena Βαλακρος. Usp. još i H. Krahe, n. dj., s. v. *Phalacro*, -a.

Piaren (? možda *Plaren* — ?), ime eponimnog magistrata (Πιαρηνος) na apolonijskom novcu; H. Ceka, 30, 185 (br. 77). Lekcija Πιαρηνος (Πιαρην?) dovela bi to, inače nepoznato, ime u vezu s dobro poznatim ilirskim imenom s naših, rimskodobnih spomenika. *Plare(n)s*; usp. H. Krahe, A. Mayer, I. I. Russu, nav. djela, s. v. *Plare(n)s* odnosno *Plarent-*.

Preurados je ime koje se također jednom samo javlja na apolonijskom novcu (srebrna drahma), u reversu, u genitivnom obliku

³⁶ Usp. Dittenberger-Purgold, *Inscriptionen aus Olympia*, br. 695; usp. i H. Krahe, i A. Mayer (n. djela) s. vv.

³⁷ Usp. H. Krahe, n. dj. str. 87 s. v., i S. Islami, n. dj. str. 238 i 249.

(ΠΡΕΥΡΑΔΟΥ), a odnosi se na ime eponimnog magistrata grada. U natpisima rimskoga doba dolazi jednom oblik *Proradus*, no pitanje je da li to ime, s drugim vokalizmom u osnovi, ima veze s gornjim. Što se pak tiče dočetka, vjerojatno isti formant imamo u obliku ΔΑΡΑΔΟ (gen.) koji se javlja na nekim primjercima nepoznatog ilirsko-peonskog novca (antroponim ?).³⁸

Pyllus (etc.). I to ime javlja se na novcima gradova Arpija i Salapije, u daunijskom dijelu Apulije (u genitivnom obliku, dakle kao ime eponimnih magistrata gradskih), ali u oblicima koji jako variraju. Uz pravilan oblik ΠΥΛΛΟΥ, koji nalazimo u reversima novca i Arpija i Salapije (aversi nose legende ΑΡΙΑΝΟΥ (!) odnosno ΣΑΛ(Α)-ΠΙΝΩΝ) javljaju se tu još oblici ΠΥΛΛΟ (dorski genitiv ?), ΠΥΛΛΥ, ΠΟΥΛΛΙ, ΠΟΥΛΥ, ΠΟΛΛΩ, koji neće predstavljati samo grafičke varijante (koruptele ?) spomenutom obliku već i različite načine obilježavanja izgovora pojedinih glasova u tom imenu (usp. u rimskim, tj. latinskim izvorima oblik *Pullus*). I to se ime javlja na lumbardskoj psefizmi, a također na spomenutim već proksenjskim natpisima grada Oropa.³⁹ Salapijski novci, koji sadrže to ime, pripadaju dvjema različitim tipovima (1. glava božanstva — orao, 2. glava Apolona — konj), dok novci Arpija pripadaju jednom tipu (konj — bik). Ime grada Arpija (zapravo etnonim), koji najčešće dolazi u množini (ΑΡΙΑΝΩΝ) javlja se, napose kod ovoga novca, i u jednini (ΑΡΙΑΝΟΥ) a dano je i bustrofedon.⁴⁰

Redon, ime jednog magistrata (?) na novcu grada Lissosa, tipa Gencijevih emisija, s galijom u reversu. Ime se javlja u aversu novca, iznad glave muškarca (Hermes, Genci,e?, lokalni heros)?, dočim je u reversu etnonim Λισσ[ταυν]. Točna lekcija imena nije moguća, jer na svim primjercima ponešto nedostaje, pa su i lekcije različite (Brunšmid:.. PHΔΩN, Ceka: Pηδων[oc], Islami: PHΔΩ, PHΔΩ-N). Stoga je teško i odrediti funkciju spomenu te osobe na novcu. Usp. J. Brunšmid, n. dj., 74 (br. 3) i H. Ceka, n. dj., 162, S. Islami, n. dj. 245 (X); v. i Pape's *Wörter buch griech. Eigenn.* s. v. 'Pήδων; 'Pήδωνες (Ibid.) „Volk im Innern von Gallia Lugdun. Ptol. 2, 8, 12”.

Salon (ΣΑΛΩΝ), ime monetarnog funkcionera na tarentinskom novcu (avers, s konjanikom; u reversu je prikazan Taras na delfinu uz leg. ΤΑΡΑΣ ΕΥ.) Istim imenom izvori (Rav. IV 16) nazivaju rijeku koja utječe u more kraj Salone (*Jader*), a taj se oblik javlja i na jednom salonitanskom natpisu (*Felix Salon*).⁴¹

Skyrthanas (?). Ime eponimnog magistrata u Dirahiju koje, u genitivnom obliku (ΣΚΥΡΘΑΝΑ) nalazimo na jednom primjerku dirahijske srebrne drahme (revers, s tipom: tronožac). Iako s običnim τ u osnovi i neaspiriranim konsonantom (τ), s tim su imenom srodni etnonim Σκίρτιοι, Σκίρτονας, *Scirtones*, *Scirtari*, toponim *Scirtiana*,

³⁸ Usp. H. Krahe, A. Mayer i I. I. Russu s. v. — Usp. niz *Preurados*/*Pleurados* /*Pleuratos*; I. I. Russu, passim.

³⁹ Vidi bilj 34.

⁴⁰ Usp. Catalogue of Greek Coins — Italy, str. 130 i 131.

⁴¹ Usp. Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku LII, 1950 (M. Abramić, *Tyche (Fortuna) Salonitana*), str. 279 i d., napose str. 281 (sl. 2).

antroponimi Σκίρτιος, *Scirtius* (nomen gentile) i Σκίρτος, *Scirtus* (cognomen)⁴².

Tato (TATO), ime magistrata (eponimnog ?) na novcu grada Skodre, kovanom poslije pada Gencijeva, iza 168. god. prije n. e. Čita se u reversu novca (s tipom: lađa), uz legendu ΣΚΟΔΡΗΝΩΝ(!) koja označuje autonomiju grada, iako pod rimskim patronatom. Na tom mjestu očekivali bismo, kao i drugdje, genitivni oblik, dakle ime eponimnog magistrata. Tu je ipak, čini se, ime u nominativu kao i u drugom jednom primjerku skodarskog novca, gdje se, na istom mjestu, javlja ogblik ΔΑΜΑΣ(?).⁴³ *Tato* je inače poznato epihorsko, ilirsko ime koje čitamo na mnogim rimskim natpisima (*Tato*, *-onis*)⁴⁴.

Teisilaidas, ime eponimnog magistrata na apolonijском novcu, javlja se dva puta — H. Ceka, n. dj. 30; 185 (br. 45, 71) — u obliku Τεισιλαΐδας (ΤΕΙΣΙΛΑΪΔΑ) za drugi dio tog složenog imena usp. također složeno ime Σκερδιλαΐδας (*Scerdilaidus*); v. H. Krahe, A. Mayer, I. I. Russu, nav. djela, s. v.

Tetos (ΤΗΤΟΣ) ? Ovo negrčko ime javlja se, u nominativnom obliku, kao ime monetarnog funkcionera na dirahijskom novcu (u aversu drahme, koja u reversu, kao i citirani novac s imenom Monunija, nosi ime eponimnog magistrata Damena (ΔΑΜΗΝΟΣ). Ime bi moglo biti i drugog (keltskog ?) podrijetla. Tako se, naime, zove jedna rijeka u Lugdunskoj Galiji (Ptol. 2, 8, 2). Ipak, dopuštamo mogućnost epihorskog karaktera toga imena, koje je, ako je dobro pročitano, hapax).⁴⁵

Tritos, poznato ilirsko (i grčko ?) ime numeričkog karaktera, obilno dokumentirano na grčkim i latinskim epigrafskim spomenicima (vrlo često u starom Rideru — *Municipium Riditarum*) i u drugim izvorima. Upozoravam na naše čitanje i interpretiranje Polibijeva teksta (28, 8, 9) koji govori o Persejevu poslanstvu Genciju. Persej mu tom prilikom kao poslanike šalje Adeja (Ἀδαῖος) i Glaukiju (Γλαυκίας) „... καὶ Τρίτον — tu je ispravljena tradicionalna lekcija τρίτον — τὸν Ἰλλυριὸν (etnonim, a ne osobno ime!) διὰ τὸ τὴν διάλεκτον εἰδέναι τὴν Ἰλλυρίδα“. Ime *Tritos*, u nominativu (ΤΡΙΤΟΣ), dolazi na dirahijskom novcu (revers; u aversu javljaju se, uz to ime, kao imena eponimnih magistrata grada oblici ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΥ i nerazgovijetno ΦΙΛΟΙΔΑΥΝΙ(?) (ΦΙΛΟΔΑΥΝΙ) ?)⁴⁶.

Trodantios, *Trosantios*. Dvije različite grafije istoga imena koje čitamo na novcu apulskog grada Salapije. Jedna emisija toga novca (tip: glava Apolona — konj) nosi u reversu ime ΤΡΟΣΑΝ-

⁴² Usp. Catalogue of Greek Coins in Brit Mus. — Thessaly to Aetolia, Dyr-rhach. 166 i t. XIV 4 (Σκυρθάνα) te I. I. Russu, n. dj. str. 246 s. v. *Scyrthana* — i H. Ceka, n. dj. i mj. za ostale oblike usp. H. Krahe, A. Mayer i I. I. Russu, s. vv.

⁴³ Usp. Studia Albanica III 1 (S. Islami, n. dj.) str. 238 i 252: XXII.

⁴⁴ Ibid. (str. 252: XXIV).

⁴⁵ Usp. Catalogue itd. — Thessaly to Aetolia, Dyr-rhachion 58. — Taj oblik javlja se i kao hidronim u Lugdunskoj Galiji (v. Pape's *Wörterbuch der griech. Eigennamen* (1875), s. v. Τῆτος).

⁴⁶ Usp. A. Maier, *Die Silberprägung von Apollonia und Dyr-rhachion* (Numismatische Zeitschrift N. F. I, 1908, str. 1 i d.), str. 27 br. 390; v. i str. 26 br. 345. Usp. i H. Ceka, n. dj. i mj.

TIOΣ (u nominativu dakle kao ime monetarnog funkcionera; u aversu je samo pokraćeno ime garda ΣΑΛΑΠΠ), dok u drugoj jednoj emisiji isto se ime, u alteriranoj grafiji, javlja, kao ime eponimnog magistrata, u genitivu (ΤΡΩΔΑΝΤΙΟΥ). Mayer ime povezuje s poznatim rimskim gentilicijem *Trosius*, ali naročito upozorava na njegovu usku srodnost s mesapskim imenom *trohanthes*.⁴⁷

U albanskoj stručnoj literaturi spominju se, kao ilirska, i neka druga još imena, koja se nalaze na novcu ilirskih odnosno grčko-ilirskih gradova, posebno Skodre, Dirahija i Apolonije. Tako ilirskim imenima smatra Toçi (n. dj., 183 i d.) i *Adamatas*, *Adamatos*, *Amymon* (Skodra), *Amyntas* (Dyrrhach.), pozivajući se za neka od njih — *Adamatas* i *Amyntas* — na drugi jedan rad H. Ceke („*Përputhje onomastike ilire-epirote*” — *Concordances onomastiques illyro-épirotes*, u „*Studime historike*” 2 (1965) 89—90). Odsustvo tih imena u citiranim ilirskim leksicima, kao i povezanost njihova s grčkim i makedonskim onomastikom (i rječnikom), razlog su što ih nismo uvrstili u ovaj popis.

V. Toçi (n. dj. i mj.) kao ilirski antroponim predlaže i ΑΠΘ s jednog dirahijskog natpisa (H. Ceka, *Questions de numism.*, 191, br. 148), no tu se, nesumnjivo, radi o jednom pokraćenom (grčkom ?) imenu (*Apollonios* ili sl.), koje pripada eponimnom magistratu, označenom u reversu novca. Da je to kratica pokazuje i legenda u aversu istog novca (ΕΠ) koju bismo rado razriješili kao ΕΠ(ικαδος) *Epikados*, dakle ilirskim imenom monetarnog magistrata. To se ime, kako smo vidjeli, opetovano javlja — kao ime eponimnog magistrata — na apolonijskom novcu.

Detaljna analiza i studij onomastike s antičkog, balkanskog i italjskog — posebno južnoitaljskog, apulskog — novca dao bi, nesumnjivo, još novih, nepoznatih priloga ilirskoj onomastici, ili, bolje rečeno, onomastici spomenutih krajeva, koja je bila pod snažnim utjecajem ilirskog elementa. Mnoga i ovdje navedena imena nisu sasvim pouzdana, odnosno lekcija im nije potpuno pouzdana, no još je više novca, posebno apulskog (gradovi Salapia i Arpi), na kojemu legende nisu dešifrirane. Mnoga takva imena, iako još nerazgovijetna, svojim oblikom ili elementima koji se mogu prepoznati, daju naslutiti da se u njima kriju imena karakteristična za lokalnu onomastiku, koja, kako je poznato, ima dosta srodnosti s ilirskom, pa i onom balkanskom.

Problem „ilirskih” imena nije još raščišćen pa neka imena možemo smatrati i l i r s k i m a možda samo zato što se pretežno javljaju na ilirskom etničkom području,⁴⁸ isto kao što su i neka, u biti neilirska, imena pripala kasnije ilirskom onomastiku, jer su bila u češćoj upotrebi i na tom području. To nam obilno potvrđuju izvori, napose epigrafija, a s razvojem ovog studija, sve više, i numizmatika.

⁴⁷ Usp. O. Parlangeli, n. dj. str. 367: 4.13; 7.119; v. H. Krahe te A. Mayer, n. dj., s. v. *Trosius*, i I. J. Russu, n. djela s. v. *Trosantios*.

⁴⁸ Pape's *Wörterbuch griech. Eigenn.*, s. v. "Αγρων, navodi više osoba s tim imenom (napose s područja mitologije). Ime se, prema istome, javlja na novcu grada Smirne (Mionn. III 225 S. VI 325).

Numizmatički izvori daju mogućnost i daljeg studija ilirske onomastike, u prvom redu ilirske etnonimije i toponimije (primjeri: gen. Δαορων, Λαβιαταν, Λισιταν, Σκοδρινων, Πιζονιταν i dr.), no ovdje se s njima nismo bavili, jer prelaze okvir ove radnje posvećene ilirskim antroponimima u numizmatičkim izvorima.

Iako su ovdje citirani primjeri dani prije svega kao priloge što ih antička, grčko-ilirska i grčko-apulska numizmatika pruža ilirskoj onomastici, uzetoj u nešto širim granicama i okvirima, navedena građa pokazuje u kolikoj su mjeri Iliri, ili drugi ilirizirani elementi, sudjelovali kao faktor u upravljanju i u drugim funkcijama u gradovima navedenih područja, od kojih su neki, kao Apolonija i Dirahij (Epidamnos), bili grčke kolonije. Ako tome pribrojimo aktivnosti što su oko svega toga imale i neke istaknute osobe iz ilirske povijesti — ilirski kraljevi i dinastije — bit će jasnija uloga Ilira u najranijim povijesnim zbivanjima na Jadranu, koji su vrlo često bili istaknuti subjekt u tadašnjim političkim kretanjima i događajima, a također i aktivni stvaraoci onoga što nazivamo antičkom kulturom. Numizmatika, u kojoj sve više počinjemo razlučivati ilirsku komponentu, dala je u tome značajne priloge, koji još nisu znanstveno dovoljno iskorišteni. U tom kontekstu treba gledati i njen onomastički aspekt kojemu smo posvetili ovaj naš prilog.

Zagreb.

D. Rendić—Miočević.

R É S U M É

D. Rendić — Miočević: ÉTUDES D'ONOMASTIQUE ILLYRIENNE (IV) La numismatique et l'anthroponymie illyrienne

Les monnaies gréco-illyriennes sont pour l'étude de l'onomastique, et particulièrement de l'anthroponymie illyrienne, d'un intérêt tout à fait exceptionnel. C'est grâce à ces sources numismatiques en effet que l'onomastique illyrienne a pu s'enrichir d'une série de noms inconnus (anthroponymes, ethnonymes). En même temps ces sources ont pu nous donner la forme authentique de certains noms qui dans les sources littéraires paraissaient sous une forme plus ou moins altérée (par ex. *Monounios* au lieu des corruptions *Menounios*, *Honunius* ou *Monius*) que l'on lit dans les manuscrits.

L'auteur vient d'y établir un modeste lexique d'anthroponymes illyriens, tout en ayant embrassé, dans ses recherches, les régions appartenant aux deux côtes de l'Adriatique méridional — celle de la mer Ionienne en partie aussi — y compris donc l'Épire, la Péonie, l'Apulie etc. En premier lieu y sont étudiés les noms se rapportant aux personnages historiques (rois, dynastes), qui sont suivis, d'autres anthroponymes se référant, à leur tour, aux magistrats locaux (fonctionnaires éponymes ou monétaires). La plupart d'anthroponymes étudiés figurent sur des monnaies frappées dans les deux grandes villes grecques (Dyrrhachium (Epidamne) et Apollonia), fondations de Corcyre, situées sur le littoral illyrien, ce qui est d'une importance particulière pour la connaissance des relations illyro-grecques dans ces notables centres des hellénisations du monde illyrien.

Dans le premier groupe l'auteur a rangé les soi-disant noms „dynastiques”, appartenant aux personnages plus ou moins connus de l'histoire: *Audoleon* (roi de Péonie), *Ballaios* (un personnage tout à fait inconnu de l'histoire, se présentant par son effigie sur de nombreuses frappes et émissions de ses monnaies postérieures à celles de Genthios — même avec le titre du roi (βασιλέως Βαλλαιου), a côté des monnaies signées simplement (Βαλλαιου), *Bastareus* (roi ou dynaste actif dans

les régions limitrophes de la Péonie), *Dim*... (?) (probablement un dynaste local, actif dans l'Adriatique orientale (l'île de Pharos) au cours du III-e siècle avant notre ère), *Dropion* (roi de Péonie), *Genthios* (roi d'Illyrie), *Ionios* (roi ou dynaste local — τὸ γένος Ἰλλυριός — actif dans l'aire des îles de l'Adriatique orientale au IV-e siècle avant notre ère, mais très souvent confondu avec le mythique éponyme de la mer Ionienne), *Lykkeios* (appelé aussi *Lyppeios*, *Lykpeios*? — roi de Péonie, IV-e siècle avant notre ère), *Monounios* (roi d'Illyrie, dans les sources littéraires appelé aussi *Menunius*, *Monius*, *Honunius* — selon certains auteurs il y avait au moins deux rois illyro-dardaniens du même nom — dont l'activité d'après les uns a eu lieu au IIIe s. d'après les autres au IVe siècle avant notre ère), *Myn*... (probablement l'un des successeurs de Ballaios), *Mytilos* (non Mytilios!, roi d'Illyrie, peut-être successeur et fils de Monounios), *Nessylos* (dynaste local dans l'une des régions montagnardes en arrière-pays de Dyrrhachium; selon les auteurs albanais un simple magistrat ou prytane éponyme de la ville mentionnée, actif, comme il semble, au Ier siècle avant notre ère), *Patraos* (roi de Péonie, père d'Audoleon et successeur de Lykkeios, IVe siècle avant notre ère).

Les noms du second groupe sont beaucoup plus nombreux. La liste en comporte les noms suivants: *Abron* (Apol.), *Baton*, (Apol.), *Boiken* (Dyr.; Apol.?), *Daalkidas* (Dyr.), *Dastidius* (rom., Bouthr.), *Dazeni*? (gen.?, Salapia), *Dazios* (Dyr.), *Dazos* (Arpi; Salap.), *Derdas* (Epire), *Eortaios* (Dyr.), *Epikados* (Apol.; peut-être aussi Dyr., abrégé), *Genthios* (Dyr.), *Grabos* (Apol.), *Kerkines*? (Apol.) *Monounios* (Dyr.), *Naarhidas* (Dyr.), *Patron* (Scodra), *Phalakrion* (Dyr.), *Phalakros* (Apol.), *Piaren* (Plaren-, à rapprocher de Plaren>n>s?; Apol.), *Preurados* (Apol.), *Pyllos* (Arpi; Salap.), *Redon* (Lissos), *Salon* (Tarente), *Skyrthanas* (Dyr.), *Tato*? (Skodra), *Teisilaidas* (Apol.), *Tetos* (Dyr.), *Tritos* (Dyr.), *Trodantios* (et *Trosantios*; Salap.).

Le fait que les noms présentés reviennent dans les monnaies des villes grecques de même que de celles auxquelles on ne peut pas attribuer une origine grecque (il s'agit surtout de villes illyriennes) parle suffisamment du rôle que l'élément illyrien, ou indigène en général, d'une part et l'élément grec, d'autre part, ont joué concurremment et mutuellement dans la vie politique et économique des villes et des communautés respectives.